

Din Tabii, Din Umumi

-2-

Enbiyânın Tebliğ Eylediği Din-i İlâhînin Erkân-ı Mühimmesi

Enbiyâ-yı kirâm hazerâtının vahy-i ilâhî olarak tebliğ eyledikleri “din-i ilâhî” esas itibariyle itikat, a‘mâl, ahlaktan ibaret üç rûknü ihtiva etmektedir. İtikat kısmını şu esaslar teşkil eder:

- 1) Bütün kâinatın hâlık ve nâzımı olan bir vâcibü'l-vücûda ve o vâcibü'l-vücûdun sıfât-ı kemâliyye ile muttasıf, noksan sıfatlardan münezzehe olduğuna iman (tevhid ve tenzih).
- 2) Me‘âd ve mesuliyyete (âhirete) iman.
- 3) Fetânet, emânet ve kemâlât-ı sâire ile mümtâz ve vâcibü'l-vücûd tarafından beşeriyete meb‘ûs bir peygamberin “vahiy” suretiyle telakkî-i ahkâm ederek beşeriyete tebliğ eylediğine iman.
- 4) Meleklerle iman^[1]
- 5) Hâlık'ın sıfât-ı kemâliyyesini beyân ve beşeriyetin nâzım-ı harekâtı olan kavânîn-i ictimâiyye ve ahlâkiyyeyi tesis eden ve eser-i vahy-i ilâhî olan bir kitâb-ı mukaddese iman [Bu kitap, peygamberlerin vahy-i ilâhî olarak beşeriyete tebliğ eyledikleri ahkâmı, bilcümle evâmir ve nevâhîyi ihtiva eder.)

Ahkâm-ı ameliyye, Vâcibü'l-vücûda ihlas ve ta‘zîm maksadını istihdâf eden vazife-i ubûdiyyeti muhtevî olduğu gibi, bir heyet-i içtimaiyyenin teessüs ve nizâm-ı ekmel üzere bekasını temin eden, aklî ve medenî tekâmülünü ihzâr eyleyen kavânîn-i içtimaiyyeyi de ihtiva eder. Bu kanunlar şahsiyet-i içtimaiyyenin mesâlih ve menâfi‘ine muvafık bir surette tebliğ olunmuştur.

Bundan başka şefkat alâ halkıllah manasını mutazammın olan ve efrâd-ı insaniyyeyi yekdiğerine rabt etmek hususunda bir câzibe-i umûmiyye kuvvetini haiz bulunan “kavâid-i ahlâkiyye”^[2] de edyân-ı münzelede maksûd-ı bizzat bir esastır.

ہماری زندگی میں جو چیزیں ہیں ان میں سے کئی چیزیں ہیں جو ہمیں اللہ کی رضا میں رہنے کے لیے ضروری ہیں۔
ان چیزوں میں سے کئی چیزیں ہیں جو ہمیں اللہ کی رضا میں رہنے کے لیے ضروری ہیں۔
4) ”اللہ تعالیٰ ہمیں اللہ کی رضا میں رہنے کے لیے ضروری چیزیں دے گا۔“

Bu ayet-i kerîmede dinin erkân-ı mühimmesi neler olduğu bildiriliyor. Evvela dinden maksad-ı aslî olan Allah’a, yevm-i ahirete, melâikeye, kitaba, enbiyâya iman zikrediliyor. Sâniyen a‘mâl, ibadât, ahlak kısımlarının en mühimleri gösteriliyor. İbadetin bizâtihî maksûd olmayıp itikat ve ahlak gibi erkân-ı mühimme-i diniyyenin kalplerde iyice yerleşmesi maksad-ı mühimi için meşru kılındığı da bu ayet-i kerîmeden münfehim olmaktadır.

Ayet-i kerîmenin en nihayetinde de bu esasâta riâyetkâr olanların “mümin” iddiasında sadık, “müttakî” ünvanına layık oldukları bildiriliyor. Bu ayet-i kerîmenin muhtevi olduğu hakâyık-ı âliye üzerinde biraz tevakkuf edersek bütün kemalât-ı beşeriyyeyi câmi‘ bir düstur-ı lâ-yetegayyer olduğunu anlarız. Çünkü kemalât-ı beşeriyye için lazım olan sıhhat-i mu‘tekadât, tehzîb-i ahlâk, hiss-i muâşeret bu ayet-i kerîmede münderiçtir...

Bir de şu ayetleri gözden geçirelim: “وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ” - Çalışan ancak kendi nefsi için çalışır; şüphesiz, Cenâb-ı Allah bütün alemde müstağnîdir.

“وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ” - Allah sizin için kolaylık murat eder, güçlük değil.

“وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ” - Allah sizin için kolaylık murat eder, güçlük değil.

“وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ” - Cenâb-ı Allah hiçbir nefse vüs‘atî dahilinde olmayan şeyi “teklif etmez”.

“وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ” - Kılmış olduğu namaz kendisini fenalıktan men etmeyen kimse Allah’tan uzaklaşmaktan başka bir şey yapmıyor.

“وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ” - Ne kadar oruç tutanlar var ki tutmuş olduğu oruçtan göreceği fâide yalnız açlık ile susuzluktur.

Bu hadis-i şerîf ibadetin maksûd-ı bizzat olmayıp tehzîb-i ahlak ve tezkîr-i Hâlık'a vesile olduğunu gösteriyor.

“بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَسَلِّمْ” - Allah yolunda, din ve vatan uğrunda bir gece nöbet beklemek; gecesi namaz, gündüzü oruç ile geçen bin gecedен daha hayırlıdır.

“بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَسَلِّمْ” - Bir gün Allah uğrunda hudutta beklemek, bir ay oruç tutup namaz kılmadan hayırlıdır.

Bu hadis-i şerîfler de gösteriyor ki: Din-i İslam nazarında vazifesini ifa etmek, vatan muhabbeti, ebnâ-yı nev'ine muhabbet, onlara yararlıkta bulunmak... Hep bunlar evâmîr-i ilâhiyyeden olduğu cihetle birer ibadettir. Bunları yapanlar nâil-i sevap ve mükafat, yapmayanlar da dûcâr-ı mücâzât olurlar.

Görülüyor ki: Asr-ı ahîr felâsifesinin kail oldukları din-i tabîî ve din-i cedîd, vahy-i ilâhî olarak enbiyânın tebliğ eyledikleri esaslardan başka bir şey değildir. Onların söylemiş oldukları esâsât, bütün teferruâtına varıncaya kadar, din-i ilâhînin en sonu olan din-i İslâm tarafından vaz' ve takrir edilmiştir. Arada bir fark varsa edyân-ı münzelenin erkân-ı mühimmesinden olan nübüvvet, vahiy ve kütüb-i mukaddeseyle iman, ki felâsifenin lüzumuna kail oldukları dinde adem-i mevcudiyetidir.

Bunun içindir ki: Din-i tabîî taraftarları olan feylesofların din hakkındaki tarz-ı telakkileri az çok muhtelifdir; çünkü bu hususta miyâr, ellerindeki kavâid-i ilmiyye ile akıllarıdır. Maamâfih bu şekilde bir dine taraftar olanlardan bir kısmı vahiy ve nübüvvet, hatta mucize ve havârîkî da akıl ve fen muğayir bulmadıklarından edyân-ı münzeleyle daha ziyade takarrüb etmiş oluyorlar. İşte bu cihet de ayrıca ispat ediyor ki: Beşerin ihtiyâc-ı dinîsini enbiyânın vahy-i ilâhî olarak bir kitâb-ı mukaddes ile bildirdikleri desâtir ve kavâninden başka bir şey ile temin etmek kabil değildir. Beşeriyet için dinin lüzumu anlaşıldıktan sonra takip olunacak en doğru hatt-ı hareket, edyân-ı münzele içinde beşerin ihtiyâcât-ı maddiye ve maneviyesini temin edebilecek dinin hangisi olduğunu tetkik etmektir. Çünkü din meselesi ya vâhiddir, yahut sıfırdır; bunun kesri yoktur.

Din-i Hak ve Şerâitler

Beşeriyet için düstûr-ı itikâd ve amel olabilecek bir dinin ve “hak” sıfatını hâiz olması ve bunun için de metîn ve lâ-yetegayyer esaslara müstenid bulunması lâzımdır.

Evvelâ – Bütün beşeriyetin vicdânına hâkim ve onlar tarafından mutâ‘ olacak din, mevzûât-ı beşerîyyeden olamaz, mevzûât-ı beşerîyyeden olan desâtîr ve kavânîn din olmaktan ziyâde vâzı‘ına mahsûs ve onun ilm ve irfânının mertebesi ile mütenâsib bir meslektir. Binâenaleyh din-i Hakk’ın birinci şartı her şeyin hâlıkı, merci‘i ve meâdı olan, bilcümle sıfât-ı kemâliyye ile muttasıf nekâyısdan münezzehtir bulunan bir Vâcibü’l-vücûd Hazretlerini tasdîk ve ona müstenid, onun tarafından mevzû‘ olmasıdır.

Bu şartın kabûlü, bi’z-zarûre ikinci bir şerîtanın da kabûlünü müstelzimdir ki o da “ba’s ba’de’l-mevt”dir. İzâh edelim: Her şeyin merci‘i olan Vâhid-i Hakîkî’ye müstenid bir din, o Vâhid-i Hakîkî’nin beşeriyete olan evâmîr ve nevâhîsinin hey’et-i mecmûasıdır. Bu evâmîr ve nevâhî, bizim dâire-i hareketimizi tahdîd ediyor; ihtirâsât ve temâyülâtımıza sed çekmemizi emrediyor; Cenâb-ı Sâni‘-i ezelinin Âdil, Rahmân ve Rahîm gibi sıfât-ı âliye ile muttasıf olduğunu bildiriyor. Hâlbuki: bu yolda hareket, insanın zevk ve âdetini tahdid etmek olduğu gibi evzâk-ı tabiîyyeden müstefîd olmasına da mâni‘ olmaktır.

Aynı zamanda târîh-i beşerîyyete baktığımızda görürüz ki: âlemde az refâh, çok sefâlet; çok mihnet, az saâdet; çok zulüm, az adâlet!...

Pekâlâ! Şimdi her insanın hayatı burada geçirebileceği ömr-i kasîrden ibâret kalacak, her ferdin saâdeti bu âlemde görebildiği şeye münhasır olacaksa, dîne ittibâ ederek tekâlîf-i dîniyye ile mukayyed olmasında bir mana bulunur mu?

Burada mürtekin irtikâb eylediği zulm-ü şenâat yanına kâr kalacaksa Cenâb-ı Hakk’a Âdil ve Rahîm itlâkı nasıl câiz olur? Âdil ve Rahîm olmayan bir hâlıkın emrine ittibâ etmekte ne mana var? Eğer vazîfe, fazilet bir mükâfât; zulüm ve redâet de bir mucâzât görmeyecekse ne Allah’a muhabbet ve itaat, ne bir dîne temessük de mümkün olamaz. Hâlbuki dîn-i hakkın birinci esası, bütün sıfât-ı kemâliyye ile muttasıf bir Allah’a îmân ve ibâdettir.

Şu halde bir dîne hak diyebilmek için, o dînin bir sûrette ve adâlet ve saadeti temîn, fazîlet ile saâdetin hem-âheng olmasını kâfil ve zâmin olması lâzımdır. Bir dînin bunları temîn edebilmesi de ancak “ba’s ba’de’l-mevt” akîdesinin o dînde mevcûd olmasına

mütevakkıftır.^[5] Binâenaleyh bir dîne hak diyebilecek olan şerâit-i esâsiyyeden birisi de “ba’s ba’de’l-mevt” itikâdını hâvî olmasıdır.

Bir dinin hak olabilmesi için yalnız bu iki şerîta-yı esasiyyeyi câmi’ olması kâfi değildir; aynı zamanda bunları en salim bir tarzda beşeriyete bildirmiş olan zevat-ı kirâmın (enbiya-i ‘izam) hizmet-i risaletini kabul etmek de lazımdır. Zaten birinci ve ikinci esaslar kabul edildikten sonra bunları tebliğ eden zevatın bu vazifelerini kabul etmemek muvafık-ı akl ve mantık olamaz.

Bunu bir misal ile izah edelim: Kimyaya vakıf, kimya dünyasından bir ilmin vücudunu mu‘terif olan bir insan, hiç şüphe yok ki: Ve Lavoisier namındaki zatın kimyagerliğini kabul etmek ıztırarındadır. Çünkü böyle bir insanın aynı zamanda muhafaza-i madde ve kudret kanununu da doğru olarak telakki edeceğine şüphe yoktur. Halbuki bu kanunu Lavoisier namındaki zat keşfedip âlem-i fenne hediye etmiştir. Şimdi bir insanın, kimyaya vakıf böyle bir ilmin vücudunu muterif olup da Lavoisier’in kimyagerliğini ve muhafaza-i madde ve kudret kanununu keşfettiğini kabul etmemesi ne kadar manasız ve gayr-i mantikî ise vahdaniyet-i ilahiyye ve ba’s ba’d el-mevt itikadlarını kabul edip de bunları ve bunların levazım-ı beşeriyete, en sahih ve salim bir tarzda, tebliğ ve îsal eden vasıtanın vazifesini inkâr etmek de o kadar manasızdır. Binaenaleyh bir dine hak dedirtecek şerait-i esasiyyeden birisi de ve edyan ve şerayi’i beşeriyete tebliğ eden enbiyadan birine mensup ve bununla beraber bil-cümle enbiyayı musaddık olmasıdır. Bir dinin nefsü’l-emirde hak ve bütün insanlar için düstur-i hareket olabilmesi bu şerait-i esasiyyeyi câmi’ olmakla beraber beşeriyetin rehber-i muharrekatı olacak desatir-i ictimaiyye ve kavanin-i ahlakiyyeyi muhtevi olması da lazımdır. Bu şeraiti tamamen cami olan bir din “din-i hak” ve “din-i tabii”dir.

Birinci şartı aradan çıkarmak dini büsbütün imha etmektir. Allahsız din olamaz, birinci ve üçüncüyü kabul etmekle beraber ikinci şartın aradan çıkması - zahiren dini büsbütün imha değilse de - bu şerîtayı haiz olmayan din, bir fikr-i mücerretten ibaret kalır; dinden beklenmeyen saadet mümkünü’l-husul olamaz. Adl ü rahmeti olmayan, sıfat-ı kemaliyyeden mücerred bulunan bir Allah’ın vücudunu tasdik ile inkar arasında bir fark yok demektir. Böyle bir dinde fezail-i ahlakiyye olamaz. Üçüncü kabul edilmeyerek yalnız birinci ile ikincinin kabulü takdirinde felasefenin kail oldukları gibi bir din-i tabii meydana gelir, ki buda hakiki bir din sayılamaz. Çünkü vahiy ve nübüvvete istinad etmeyen bir din akl-ı insaninin kazançlarından biri demek olacağından kudsiyet ve katiyyetini gaib etmiş

demektir; kudsiyetini gaib eden bir fikir ne kadar âlî olursa olsun, insanların rehber-i vicdanı, nâzım-ı a‘mali olmaktan çok uzaktır. Böyle bir fikre din namını vermekten ise felsefi bir meslek demek daha muvafıktır. İşte felasefenin bu din-i tabii, namı verdikleri şeyler bu şerait dahilinde tedkik edilince görülür ki: Din-i tabii unvanı altında eşkal-i diniyye, edyan-ı semâvide mevcut bazı hakayıkı muhtevi olan bir meslek-i felsefidir. Bir esas-ı kudsiyyeye, bir kitab-ı mukaddese malik olmadığı cihetle muhteviyatı her feylessofun zevk ve iktidarına göre de değişiyor; dinin usûl ve fûrû‘unu herkes kendi meslek-i felsefîsine göre tayîn ediyor; binâenaleyh böyle bir şekl-i dînî ve dîn-i hak, olamaz.

Esasları birer kitâb-ı mukaddese râci‘ olan edyân-ı münzelenin esâaen bu şerâiti hâvî olmakla beraber bugün ve dîn-i mübîn-i İslâm’dan başka dînlerin, gerek akâidinde, gerek tatbîkâtında ve teferruâtında bu esaslara muğâyir ve bunları tekzîb eden hâlât mevcuttur; binaenaleyh bugün beşeriyet için muta‘ olacak yegâne dîn-i hak, dîn-i İslâm’dır.

Müellif : Aksekili Ahmed Hamdi

Link :

http://isamveri.org/pdfosm/D00125/1334_15/1334_15_378/1334_15_378_HAMDIAA.pdf

Hazırlayan : Ömer Faruk Güneş, Muhammed Salih Yıldız

[1] Melâike âlem-i gaybtandır. Aslı, mahiyeti bizce malum olmayan bir kuvve-i âkiledir. Bu kuvve-i âkileden olan melekü'l-vahy, dinin mevzuunu teşkil eden ilmi izin-i ilâhî ile nebinin kalbine ifâza eder.

[2] Bu kavâid-i ahlakiyye, insanın kendi nefesine, ailesine, beni nev'ine ve bütün mahlukata karşı medyûn ve mükellef bulunduğu vezâif-i insaniyyeyi tayin eder. Zaten din-i İslâm'ı şu iki cümle ile hülâsa edebiliriz: "Tazîm li emrillah, şefkat alâ halkillah."

[illegible]

